

Europos socialinis tyrimas ir imigracijos bei sveikatos nelygybės klausimai¹

Giedrius Žvaliauskas, Ligita Šarkutė

*Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas*

 <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.15.1.14702>

2015 m. Lietuvoje buvo vykdyta 7-oji Europos socialinio tyrimo (EST, angl. European Social Survey, ESS) banga, kurioje tirtas Lietuvos gyventojų požiūris į sveikatos apsaugos sistemą, vertinta jų sveikatos būklė ir gyvenama, taip pat daug dėmesio skirta požiūriams į imigrantus ir imigraciją. Reprezentatyvioje Lietuvos gyventojų apklausoje dalyvavo 2250 respondentų.

Europos socialinio tyrimo istorija ir paskirtis

Europos socialinis tyrimas (EST) yra kas dvejus metus atliekama aukščiausius metodologinius standartus atitinkanti apklausa apie europiečių nuostatas ir elgseną. 2001 m. pradėtame vykdyti tyrime dalyvavo 36 Europos šalys, o Lietuva prie šio tyrimo prisijungė 2008 m., t. y. nuo 4-osios bangos. Iki šiol Lietuvoje yra atliktos keturios EST bangos. EST yra ilgalaikė šiuolaikinės Europos socialinės sandaros ir nuostatų vertinimo priemonė, padedanti atskleisti, kaip ilgalaikėje perspektyvoje besikeičiančios politinės ir institucinės struktūros sąveikauja su europiečių nuostatomis, vertybėmis ir elgsena. Atliekant EST apklausas surenkami ir viešai naudoti pateikiami aukštos kokybės tarptautiniai palyginamieji duomenys apie Europos visuomenių socialinę raidą, taip pat kaupiama tarptautinių apklausų tyrimų vykdymo patirtis ir kuriami standartai (atliekant reikalingus eksperimentus), kurie skleidžiami (pirmiausia) mokslo bendruomenei per mokymus, stažuotes ir rengiamą mokomąją medžiagą.

Bent vienoje iš EST bangų jau dalyvavo visos Europos Sąjungos šalys narės (išskyrus Malta) ir tokios ES nepriklausančios šalys: Kroatija, Kosovo, Islandija, Izraelis, Norvegija, Rusija, Šveicarija, Turkija ir Ukraina. Lietuvoje EST įgyvendina

---

¹ Straipsnis parengtas Kauno technologijos universiteto Viešosios politikos ir administravimo institutui įgyvendinant Lietuvos narystės tarptautinėje mokslinių tyrimų infrastruktūroje „Europos socialinis tyrimas“ planą, kurį finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MTI01/14).

Kauno technologijos universiteto Viešosios politikos ir administravimo institutas. Atliekant tyrimą surinkti duomenys, dokumentuoti lietuvių ir anglų kalbomis, yra viešai prieinami visiems tyrėjams. Tai leidžia Lietuvai efektyviai dalyvauti tarptautinėje mokslinių tyrimų infrastruktūroje, kurios pagrindiniai tikslai yra šie:

- rinkti informaciją apie Europos socialinės struktūros, gyvenimo sąlygų, nuostatų kaitą ir pateikti išvagas apie tai, kaip kinta Europos socialinis, politinis ir vertybinis paveikslas;
- įgyvendinti ir skleisti aukštus metodologinius tarptautinių tyrimų standartus socialiniuose moksluose: kuriant ir testuojant klausimynus, sudarant atrankas, renkant duomenis, paklaidas mažinant ir užtikrinant klausimų patikimumą.
- sukurti pagrįstus nacionalinės pažangos rodiklius, kurie remtųsi tuo, kaip piliečiai suvokia ir vertina pagrindinius savo visuomenių bruožus.
- skatinti ir rengti Europos socialinių mokslų tyrėjų kiekybinių lyginamųjų tyrimų ir duomenų analizės mokymus.

2013 m. EST tapo Europos socialinio tyrimo mokslinių tyrimų infrastruktūros konsorciumą (EMTIK), kurio tikroji narė steigėja yra ir Lietuva. Už EST EMTIK vystymą tiesiogiai atsakingos EST EMTIK šalių narių mokslo ir tyrimų valdymo institucijos. EST EMTIK tikrosios narės taip pat yra Austrija, Belgija, Čekijos Respublika, Estija, Vokietija, Airija, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Slovėnija, Švedija ir Jungtinė Karalystė. Norvegija ir Šveicarija EST EMTIK dalyvauja stebėtojų teisėmis. EST EMTIK buveinė – Londono Sičio universitetas, o direktorius – Rory Fitzgeraldas.

Kauno technologijos universitetas, numatytasis EST EMTIK paslaugų teikėjas Lietuvoje, atlieka šias funkcijas:

- ne rečiau kaip kas dvejus metus vykdo reprezentatyvias Lietuvos gyventojų apklausų pagal specifikacijas, suderintas su EST EMTIK Generaline Asamblėja;
- užtikrina surinktų duomenų ir jų aprašų archyvavimą bei viešą prieigą prie jų;
- tobulina socialinių mokslų studentų, mokslininkų ir kitų tyrėjų tarptautinių kartotinių apklausų tyrimų duomenų analizės kompetencijas;
- interpretuoja EST duomenis moksliniuose straipsniuose ir studijose;
- kuria ir pateikia nacionalinius pažangos rodiklius, paremtus EST subjektyvių socialinės ir asmeninės gerovės vertinimų duomenimis;
- viešina EST EMTIK veiklą.

Kiekvienos EST bangos klausimyną sudaro nuolatiniai kiekvienoje bangoje pasikartojantys klausimai ir kintantys klausimai, skirtingi atskirose bangose. Nuolatiniai EST klausimai yra apie žiniasklaidos taikymą, socialinį pasitikėjimą, politiką, politinių, socialinių ir ekonominių institucijų efektyvumą, asmeninį saugumą, socialinę gerovę, laisvalaikio praleidimą, sveikatą, bendražmogiškąsias vertybes. Išsamiaje standartiniame EST socialinių ir demografinių klausimų modulyje respondentams užduodama daug klausimų ne tik apie juos, bet ir apie jų partnerius bei tėvus.

Nuo EST įgyvendinimo Lietuvoje pradžios gyventojams, be nuolatinių klausimų, buvo užduoti kintančių modulių klausimai šiomis temomis:

- 4-ojoje bangoje – „Diskriminacijos dėl amžiaus apraiškos ir patirtys“ ir „Požiūriai į socialinę gerovę kintančioje Europoje“;
- 5-ojoje bangoje – „Šeima, darbas ir gerovė: ekonominio nuosmukio pasekmės“ ir „Pasitikėjimas kriminaliniu teisingumu Europoje“;
- 6-ojoje bangoje – „Asmeninė ir socialinė gerovė“ ir „Demokratijos supratimas ir vertinimas Europoje“;
- 7-ojoje bangoje – „Sveikatos nelygybė“ ir „Imigracija“.

EST modulis „Imigracija“

EST 7-ojoje bangoje į tyrimo klausimyną antrą kartą įtrauktas kintantis modulis „Imigracija“, kuriuo siekiama iširti Europos gyventojų nuomonę apie imigraciją ir pabėgėlius. Pirmą kartą šis modulis, kurio klausimus parengė tarptautinė mokslininkų grupė, vadovaujama Iano Prestono iš Londono koledžo universiteto, į EST klausimyną buvo įtrauktas 2002 m. 1-osios bangos metu. Tačiau Lietuvos gyventojų požiūriai šia tema 2015 m. balandžio–birželio mėn. atliktoje apklausoje tirti pirmą kartą, nes mūsų šalis į EST tyrimą įsitraukė nuo 4-osios bangos. Atnaujintą EST klausimyno modulį „Imigracija“ sudaro 33 klausimai, kuriuos parengė Oksfordo universiteto sociologijos profesorius Anthony Heatho vadovaujama tarptautinė mokslininkų grupė. 7-ojoje EST bangoje „Imigracijos“ klausimynas buvo papildytas klausimais apie simbolinę šio reiškinio grėsmę, patirtimi apie susidūrimą su migrantais, požiūrių į skirtingus migrantų tipus bei biologinį ir kultūrinį rasizmą. Visų šių klausimų buvo klausta ir Lietuvos respondentų.

Žmonės iš kitų šalių atvyksta gyventi į Lietuvą dėl skirtingų priežasčių. Vieni dėl to, kad iš čia kilę, kiti čia atvyksta dirbti, treči – pas savo šeimas. Dar kiti atvyksta, nes jaučia grėsmę. Tad pirmiausia respondentų teiraujamasi, kiek svarbu, kad atvykstantis ir norintis Lietuvoje gyventi užsienietis turėtų gerą išsilavinimą, mokėtų kalbėti lietuviškai, turėtų krikščioniškas šaknis, būtų baltaodis, turėtų reikalingų Lietuvai.

Lietuvos gyventojų taip pat buvo klausama, ar žmonės, atvykstantys gyventi į Lietuvą, atima darbo vietas iš darbuotojų Lietuvoje, ar padeda kurti naujas darbo vietas. Atvykę žmonės taip pat naudojami sveikatos ir socialinės apsaugos paslaugomis, todėl klausta, ar į Lietuvą gyventi atvykstantys asmenys pasiima daugiau nei patys įdeda, ar įdeda daugiau nei patys pasiima. Respondentų prašyta atsakyti, ar jie labai prieštarautų, jei atvykęs gyventi į Lietuvą kitos rasės ar etninės grupės nei dauguma Lietuvos gyventojų žmogus būtų paskirtas jų vadovu ar susituoktų su respondentams artimu giminaičiu. Toliau aiškintasi, ar šaliai geriau, kai beveik visi žmonės laikosi tokių pačių papročių ir tradicijų, kai šalis turi įstatymą, draudžiantį rasinę ar etninę diskriminaciją darbo vietoje.

Kai kurie žmonės atvyksta ir prašo pabėgėlio statuso, nes bijo persekiojimo savo šalyje, todėl teirautasi, ar valdžia turėtų būti geranoriška, svarstydamą prašymus

suteikti pabėgėlio statusą. Palyginti su Lietuvoje gimusiais žmonėmis, tirta, kaip valdžia elgiasi su tais žmonėmis, kurie neseniai atvyko čia gyventi iš kitų šalių. Prašyta atsakyti, ar tokie žmonės apskritai daugiau griauna religinius įsitikinimus ir papročius Lietuvoje, ar juos turtina. Norėta sužinoti, ar respondentai turi artimų draugų, esančių kitos rasės ar etninės grupės nei dauguma Lietuvos gyventojų. Taip pat klausta, ar dažnai jie viešose vietose – viešajame transporte, gatvėje, parduotuvėse ar vietovėje, kurioje gyvena, – susiduria su kitos rasės ar etninės grupės nei dauguma Lietuvos gyventojų žmonėmis. Toliau apklausoje dalyvavę Lietuvos gyventojai vertino tokių susidūrimų pobūdį.

EST klausimyno modulio „Imigracija“ pabaigoje teirautasi, ar kai kurios rasės ar etninės grupės asmenys gimsta mažiau protingi arba darbštesni nei kitos rasės ar etninės grupės asmenys. Galvojant apie dabartinį pasaulį, prašyta atsakyti, ar kai kurios kultūros yra daug geresnės už kitas, ar visos kultūros yra lygiavertės. Norėta sužinoti, ar reikėtų leisti žydams, musulmonams, romams iš kitų šalių atvykti ir gyventi Lietuvoje.

EST modulis „Sveikatos nelygė“

Kintantis EST klausimyno modulis „Sveikatos nelygė“ 7-ojoje tyrimo bangoje buvo įtrauktas pirmą kartą. Šiuos klausimus parengė tarptautinė mokslininkų grupė, vadovaujama Terje Andreaso iš Norvegijos mokslo ir technologijos universiteto. Naujasis klausimyno modulis sukurtas siekiant iširti socialinius sveikatos ir sveikatos nelygės veiksnius: vaikystėje turėtos gyvenimo sąlygos, būsto kokybė ir darbinė aplinka, taip pat respondentų elgseną (rūkymas, alkoholio vartojimas, vaisių ir daržovių vartojimas ir fizinė veikla) ir naudojimąsi pirmine, antrine ir alternatyviaja sveikatos priežiūra. Šį klausimyno modulį sudaro 32 klausimai.

Atliekant apklausą pirmiausia europiečių buvo teirujamasi, ar jie dažnai valgo vaisių, daržovių arba salotų, neskaitant sulčių ir bulvių. Norėta sužinoti, kiek dienų per pastarąją savaitę jie sparčiai vaikščiojo, sportavo ar užsiėmė kita fizine veikla bent pusvalandį ar ilgiau. Atskira klausimyno tema yra žalingų įpročių: rūkymo ir alkoholio vartojimo, paplitimas. Respondentų buvo prašyta nurodyti, koks yra jų ūgis ir svoris. Aiškintasi, ar per pastaruosius 12 mėnesių jie aptarė savo sveikatą su šeimos gydytoju ar gydytoju specialistu (išskyrus dantų gydytojus). Norėta sužinoti, ar buvo taip nutikę, kad dėl kokių priežasčių respondentams nepavyko gauti reikiamos medicininės konsultacijos ar gydymo.

Pagalba kitiems žmonės – tai dar viena EST modulio „Sveikatos nelygė“ tema. Teirautasi, ar respondentai skiria kiek nors laiko šeimos narių, draugų, kaimynų ar kitų žmonių priežiūrai ar pagalbai. Atliekant apklausą aiškintasi, kokius netradicinės medicinos gydymo būdus respondentai yra naudoję per pastaruosius 12 mėnesių. Išsamiai tirta ir europiečių psichologinė savijauta – kaip respondentai jausdavosi ar elgdavosi pastarąją savaitę. Klausta, ar jie jausdavosi prislėgti; jiems atrodydavo, kad viską tenka daryti per vargus; jų miegas būdavo neramus; būdavo laimingi; jausdavosi vieniši; džiaugdavosi gyvenimu; būdavo liūdni; nekildavo rankos ką nors daryti. Aiškintasi, kokių sveikatos problemų europiečiai patyrė ir kurios iš jų

labiausiai trukdė jų kasdienei veiklai. Apklauskos pabaigoje prašyta atsakyti, ar dažnai respondentams augant kildavo rimtų konfliktų tarp jų namuose gyvenančių žmonių, ar jie arba jų šeima patirdavo didelių finansinių sunkumų.

Lietuvos socialinių mokslų bendruomenės nariai ir kiti mokslininkai gali nemokamai naudotis EST 4–6-osios bangos duomenimis. 7-osios EST bangos duomenys laisvai prieinami bus 2016 m. pavasarį. Visų reprezentatyvių Lietuvos gyventojų apklausų duomenis lietuvių kalba galima rasti Lietuvos Humanitarinių ir socialinių mokslų duomenų archyvo (LiDA) apklausų duomenų kataloge (www.lidata.eu/QUANT). EST duomenų archyvo kataloge (www.europeansocialsurvey.org) nemokamai prieinami visų EST dalyvaujančių šalių duomenys anglų kalba.

Giedrius Žvaliauskas – Kauno technologijos universiteto Viešosios politikos ir administravimo instituto vyresnysis mokslo darbuotojas, socialinių mokslų daktaras.

E. paštas: giedrius.zvaliauskas@ktu.lt

Ligita Šarkutė – Kauno technologijos universiteto Viešosios politikos ir administravimo instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, socialinių mokslų daktarė.

E. paštas: ligita.sarkute@ktu.lt

Giedrius Žvaliauskas, Doctor of Social Sciences, senior research fellow at the Institute of Public Policy and Administration, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

E-mail: giedrius.zvaliauskas@ktu.lt

Ligita Šarkutė, Doctor of Social Sciences, senior research fellow at the Institute of Public Policy and Administration, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

E-mail: ligita.sarkute@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2016 m. sausio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2016 m. vasario mėn.